

Schadelijke insekten in 1962

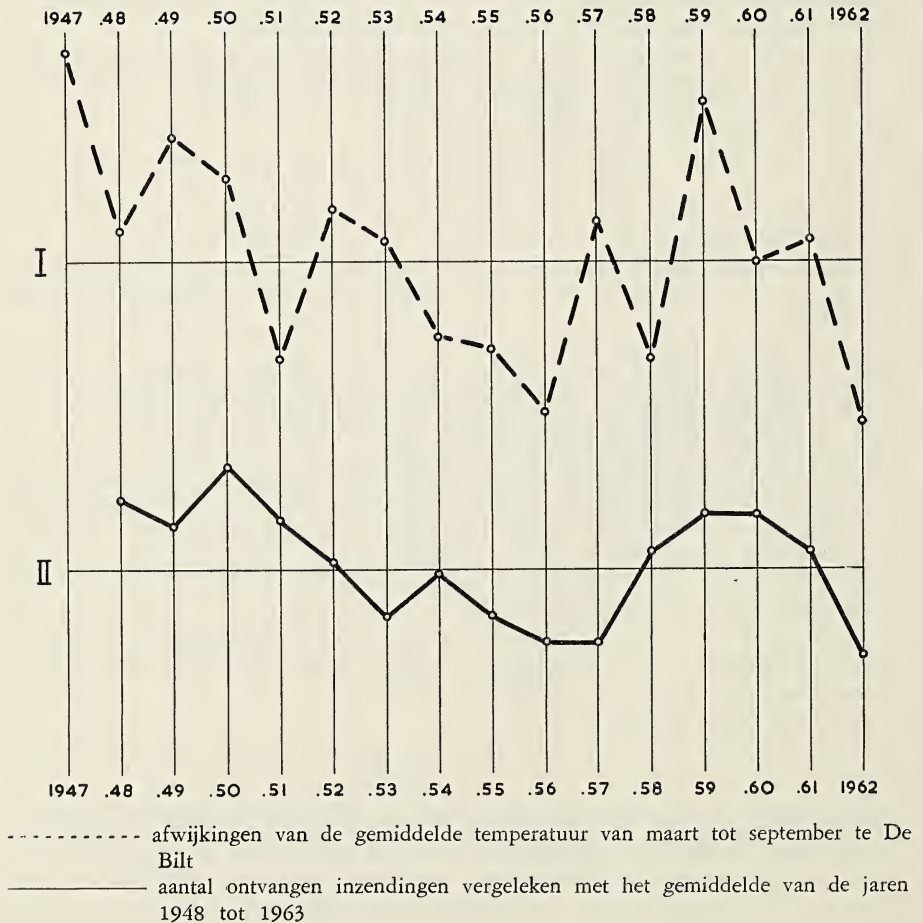
door

G. VAN ROSSEM, H. C. BURGER en C. F. VAN DE BUND

(Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen)

Gedurende het afgelopen jaar ontvingen wij, vergeleken met de voorafgaande jaren, zeer weinig inzendingen van entomologische aard. Het groeiseizoen van 1962 was abnormaal koud en tevens arm aan zonneschijn. Het lag voor de hand, dat dit invloed zou hebben op de activiteit van de insekten. Het jaar 1962 leverde dan ook het kleinste aantal insekteninzendingen op, dat wij ooit hebben geregistreerd.

Om na te gaan of er werkelijk verband bestaat tussen het aantal inzendingen en de heersende weerstoestand, hebben wij het totale aantal inzendingen van entomologische aard van elk jaar sinds 1948 vergeleken met de gegevens van de maandelijkse weerrapporten van het K.N.M.I. Gebruik is gemaakt van de gemiddelde temperatuurafwijking van de voorjaar- en zomermaanden, d.w.z. van maart tot september.

De horizontale lijn in de weergrafiek (I) geeft de gemiddelde temperatuur van de periode maart tot september aan. Het verband tussen de grafieken I en II suggereert dat er een correlatie zou kunnen zijn tussen het aantal inzendingen en de heersende weerstoestand in voorjaar en zomer. Dit lijkt wel het meest tot uiting te komen na de warme jaren 1947, 1949 en 1959 en de zeer koude jaren 1954, 1955 en 1956, waarbij het opvalt, dat de invloed op de inzendingen van een warm jaar doorgaans pas het daarop volgende jaar zichtbaar wordt. Na 1960 vermindert zeer waarschijnlijk als gevolg van het overwegend koude en natte weer het aantal inzendingen opnieuw, waarbij het afgelopen seizoen wel een dieptepunt vormt. Indien onze interpretatie van de gegevens juist is, zal het aantal entomologische inzendingen ook het volgende jaar gering moeten zijn.

DIPTERA

Wellicht de belangrijkste plaag van het gehele jaar speelde zich af in oostelijk Noord-Brabant en midden-Limburg. In de periode tussen mei en begin juli deed zich in dat gebied een belangrijke emeltenplaag voor van de soort *Tipula oleracea* L. Op zichzelf is dit al merkwaardig, omdat de emeltenplagen in ons land gewoonlijk de soort *T. paludosa* Meig. betreffen. Deze treden meestal in het noorden en noordoosten van het land op. Emeltenplagen in zuid-Nederland zijn zo ongewoon, dat de betreffende plaag pas zeer laat werd opgemerkt, toen de schade aan grasland zichtbaar werd. Ook op bouwland, in het bijzonder op natte percelen, die de voorafgaande herfst niet geploegd konden worden, ontstond schade. Ter bestrijding werd met succes gewerkt met lindaan-, aldrin- en dieldrin bevattende middelen gecombineerd met zemelen. Er was een sterke vraag naar zemelen, zodat deze vrijwel niet meer te krijgen waren.

Bij een thans uitgevoerde bemonstering blijkt, dat in het bovengenoemde schadegebied, maar ook in Gelderland en de oostelijke en noordelijke delen van het land, de emeltenpopulaties bijzonder hoog zijn. Op 70% van de percelen is sprake van een schadelijke populatie ($> 200/m^2$). Er is uiteraard nog geen prognose te geven van de toestand in het aanstaande voorjaar.

In enkele anjerplanten (*Dianthus caryophyllus* L.) uit een kas te Heemstede bevonden zich *Chortophila*-achtige larven in de stengel. Na uitkweken bleken wij te maken te hebben met *Paregle radicum* L. Primaire vreterij in levende plantdelen door deze soort was reeds eerder in het buitenland vastgesteld, o.a. in verschillende groentegewassen, granen en naaldhoutzaailingen.

HYMENOPTERA

In 1962 zijn meer bladwespen ingezonden dan in andere jaren. In hoeverre hier een verband met het koele weer bestaat, is moeilijk te zeggen.

De vruchtboombladwesp (*Caliroa cerasi* L.) was algemeen op kers en morel. In één geval ontstond schade aan vruchten van peer.

In de Betuwe en in Limburg was de bladwesp *Priophorus padi* L. talrijk op kers. Het typische aantastingsbeeld van deze soort bestaat uit vele kleine gaatjes in de bladeren. De eigenlijke schade was in deze gevallen niet van betekenis.

Te Vreeswijk en Haarzuilens werd in boomgaarden *Micronematus abbreviatus* Htg. waargenomen op peer. De bastaardrupsen vraten ronde gaten in de bladeren. Schade ontstond niet.

Uit Dirksland ontvingen wij wilgetwijgen, die waren aangetast door de larven van *Euura atra* Jur. De larven leven in het merg van de twijgen. De aangetaste plaatsen zijn meestal enigszins verdikt.

COLEOPTERA

De laatste jaren is vrij belangrijke sterfte van *Pinus silvestris* L. opgetreden. De oorzaak hiervan is tot dusver niet opgehelderd; mogelijk hebben de abnormale klimaatsomstandigheden van de laatste drie jaar hier niets mee te maken. Het verschijnsel is vooral van belang, omdat de vele afgestorven bomen de kans vergroten op plagen van de dennescheerder (*Myelophilus piniperda* L.).

In een normaal onderhouden bos, waarin de gekapte bomen tijdig worden ontschorst, kan de dennescheerder zich niet in zulke grote aantallen ontwikkelen dat schade van enige betekenis optreedt. Dit wordt echter anders, wanneer de hoeveelheid niet ontschorst stervend hout, die in een bos aanwezig is, boven een bepaald maximum stijgt.

In dit verband kan worden opgemerkt dat het Bosschap de in de oude boswet vermelde maatregelen tegen de dennescheerder onveranderd heeft overgenomen in een nieuwe verordening. Onder de thans aanwezige min of meer abnormale omstandigheden blijkt het belang van deze maatregelen.

In het Staatsbos te Gieten werd een aantasting in fijnspar (*Picea abies* Karst.) gevonden van *Dendroctonus micans* Kug. Het ging hier slechts om enkele bomen. Wij adviseerden deze te kappen en te vernietigen en voorts in de omgeving nauwlettend te blijven toezien, dat geen nieuwe aantasting zich voordoet.

Ook te Losser, in een 40-jarige fijnsparrenopstand van het Staatsbosbeheer, deed zich vermoedelijk een tweede geval voor van *Dendroctonus*-aantasting. Helaas kon in dit geval geen absolute zekerheid verkregen worden, doordat de inzender niets meer van zich liet horen.

Volgens ELTON (1950) is *D. micans* vóór 1935 in ons land nimmer aange troffen. In dat jaar deed zich een ernstige aantasting voor te Putten en Nunspeet. ELTON vermeldt in zijn artikel Losser als een Nederlandse vindplaats, waar *Pinus silvestris* L. werd aangetast.

Op tal van heidevelden in het gehele land deed zich dit jaar een plaag van *Lochmaea suturalis* Thoms., de heidekever, voor. Bestrijding van dit insect met chemische middelen is over het algemeen ongewenst, vooral in natuurreservaten. Met afmaaien of afbranden in het vroege voorjaar is wel een indirecte bestrijding te bereiken, aangezien men hierdoor de larven van hun voedsel berooft. Het opruimen van de oude bovengrondse delen van de struiken is over het algemeen wel een gunstige maatregel, aangezien hierdoor een verjonging plaats heeft. In vroeger jaren waren het vooral de schapen die hiervoor zorgden.

De minder gewone *Necrobia ruficollis* F. wordt in tegenstelling tot *Necrobia rufipes* F. slechts zelden aangetroffen. De soort is vooral een aasvreter, die op vleesresten en beenderen voorkomt. In dit geval werd de kever gevonden op katoen in een schip, dat in de bijlading vetkoeken en huiden vervoerde.

Anthicus floralis L. en *A. basilaris* Say werden resp. in een huis en een boerderij in aantal gevonden. Het massaal voorkomen van deze beide soorten op vochtige plaatsen is wel bekend, maar werd door ons nooit eerder waargenomen.

LEPIDOPTERA

Tortricidae

In de fruitteelt bleef de aantasting van de schadelijke bladrollers, zoals de fruitmot (*Enarmonia pomonella* L.) en de vruchtbladroller (*Adoxophyes reticulana* Hb.), onbeduidend. In onbehandelde percelen werd nog geen 10% aantasting van de fruitmot gevonden. Van de vruchtbladroller werd een late vlucht in september-oktober waargenomen. Beide soorten zijn voor hun activiteit relatief warmtegevoelig.

Wat de schorsboorder (*Enarmonia formosana* Scop.) betreft, kan worden opgemerkt, dat dit een plaag van toenemende betekenis is. Men vindt de aantasting vooral in afgeleefde boomgaarden en op kankerwonden.

Op een kwekerij in de omgeving van Winschoten deed zich een aantasting voor van appelonderstammen door een Tortricide, *Cnephasia longana* Hw. De rupsen vraten in juni de eindknoppen op, zodat zich zijnscheuten ontwikkelden. De hierdoor ontstane schade was aanzienlijk. De determinatie werd bevestigd door het uitkweken van de imagines.

Andere Lepidoptera

Op de composiet *Anaphalis triplinervis* (Sims) Sims, een vaste rotsplant, werden te Oegstgeest en Ede rupsen gevonden van de distelvlinder (*Vanessa cardui* L.). Er was in beide gevallen sprake van kaalvreterij. Wij vermelden dit vooral, omdat deze waardplant vermoedelijk nog niet bekend is voor de distelvlinder.

Te Assen werden aan wortels van frambozen (*Rubus idaeus* L.) gallen gevonden waarin zich rupsen bevonden van de Sesiïde *Bembecia hylaeiformis* Lasp. Deze soort is minder zeldzaam in ons land dan aanvankelijk werd gedacht; de verborgen levenswijze zal hiervan wel grotendeels de oorzaak zijn.

VAN DE POL (1946) deelt mede, dat de rups in de omgeving van Wageningen geregeld werd gevonden. Hij beschrijft verder de levenswijze en de schade van het insect aan framboos. CARON (1951) vermeldt de soort uit het Spanderswoud te Hilversum en veronderstelt, dat deze op de geschikte plaatsen niet zeldzaam is. LEMPKE (1938 en 1961) noemt de overige Nederlandse vindplaatsen.

HEMIPTERA

Coccidae

Op 20-jarige exemplaren van *Populus serotina* Hart. te Wessem (L.) zagen wij een merkwaardig beschadigingsbeeld, kennelijk veroorzaakt door de schildluis *Quadraspidotus gigas* Thiem et Gerneck. De bast van de dunneren takken vertoonde eigenaardige bobbelige misvormingen, die zeer waarschijnlijk door het zuigen van de zeer talrijke schildluizen werden veroorzaakt. Opvallend was, dat behalve de met schildluizen bedekte kleinere takken, ook grote takken, toppen en

zelfs gehele bomen afsterven. Wij betwijfelen echter, of dit laatstgenoemde verschijnsel op rekening van de schildluizen mag worden geschreven. Over het algemeen wordt *Q. gigas* beschouwd als een weinig schadelijke soort. Uit de literatuur is slechts één geval uit de Kaukasus bekend van ernstige schade aan populieren door deze schildluis.

Op de naalden van blauwsparren te Doetinchem en Eefde werd de schildluis *Dynaspidiotus abietis* Schrank aangetroffen. In 1955 schreef VAN ROSSEM, dat deze schildluis door de P.D. uitsluitend in Limburg werd gevonden. REYNE (1957) vermeldt de door ons genoemde vindplaatsen in Limburg en vult deze aan met een vondst van 1912 te Naarden. Aan het bovenstaande kan worden toegevoegd, dat wij deze schildluis in 1958 hebben aangetroffen te Holten op *Abies*.

Op een *Bromelia* uit een kas te Aalsmeer werd de schildluis *Gymnaspis aechmeae* Newst. gevonden. Deze soort leeft uitsluitend op Bromeliaceae. Hoewel *G. aechmeae* in de gebieden met een gematigd klimaat algemeen in kassen wordt aangetroffen, hebben wij deze schildluis in ons land nooit eerder geconstateerd. Over het verspreidingsgebied is weinig bekend. BALACHOWSKY (1953) vermeldt, dat deze soort in verschillende tropische gebieden in de open lucht leeft, in het bijzonder in Florida.

Op sinaasappelen uit Tunis werd de schildluis *Parlatoria ziziphi* Lucas gevonden. Deze soort, die uitsluitend op sinaasappel, citroen en andere *Citrus*-soorten leeft, is waarschijnlijk oorspronkelijk afkomstig uit Zd.-China. Sinds 100 jaar is deze soort bekend uit het Middellandse Zeegebied en daar ook beschreven.

Aphididae*

In de tweede helft van oktober werd ons van twee plaatsen, nl. Putterpolder en Haulerwijk (Fr.), massaal optreden van bladluizen in weilanden gemeld. Wij hadden hier te doen met *Sipha glyceriae* Kalt. Deze bladluis komt ook andere jaren algemeen voor in grasland, echter steeds in kleine aantallen en alleen op vochtige plaatsen langs slootkanten. Het massaal voorkomen van deze soort in weilanden is een tot dusver onbekend verschijnsel.

Sipha glyceriae leeft vooral op *Agrostis* sp., waarvan de bladpunten door het zuigen van de luizen bruin worden. In de betrokken gevallen toonde het gras inderdaad zeer opvallende bovengrondse afstervingsverschijnselen. Deze bladluis leeft gedurende het gehele jaar op grassen. De overwintering vindt plaats als ei.

In een fruitwekerij te Vleuten werd op rode bessenstruiken de zeldzame bladluis *Rhopalosiphoninus ribesinus* v. d. Goot gevonden. Deze soort leeft het gehele jaar op *Ribes*, alwaar de kolonies zich aan de onderzijde der struiken bevinden. Bovendien geeft deze bladluis de voorkeur aan *Ribes*-struiken onder opgaande bomen. In dit geval betrof het een kersenboomgaard. Tengevolge van de aantasting worden de bladeren misvormd en verkleuren, terwijl een voortijdige bladval kan optreden. Wij vermeldden deze bladluis ook in het verslag over 1957.

*) De heer D. HILLE RIS LAMBERS was ons behulpzaam bij de determinatie der bladluizen.

Op struikrozen in perken rondom het jachtslot De Hoge Veluwe werd de bladluis *Maculolachnus submaculata* Wlk. massaal op de ondergrondse delen van de plant waargenomen. De struiken vertoonden afstervingsverschijnselen.

Op een volwassen exemplaar van de Amerikaanse eik te Baarn werden bladluizen van de soort *Myzocallus castanicola* Baker gevonden. De bladeren van de boom vertoonden beschadigingen, die vermoedelijk geen verband hielden met de bladluizen. Wel is het voorkomen van deze bladluizen op Am. eik merkwaardig.

In de fruitteelt werd dit jaar veel last ondervonden van bladluizen. Vooral de groene appeltakluis (*Aphis pomi* De Geer) trad vanaf juli sterk op. Gewoonlijk heeft de appelgrasluis (*Rhopalosiphum incertum* Wlk.) in het voorjaar in fruitbedrijven de overhand.

In boomkwekerijen werd ook veel last van groene appeltakluis ondervonden op *Cotoneaster*-culturen.

Hemiptera Heteroptera

Te Maarssen werd eind augustus een geval van schade door wantsen aan knolselderij ontdekt. Aanvankelijk dachten wij te doen te hebben met *Orthops campestris* L. De heer R. H. COBBEN determineerde deze wantsen echter als *O. basalis* Costa. Deze wants is nauw verwant met *O. campestris* en werd vroeger niet als een afzonderlijke soort beschouwd. Genoemde twee soorten hebben vrijwel dezelfde levenswijze en komen dikwijls door elkaar op dezelfde plaatsen voor. Beide zijn bekend als bewoners van Umbelliferae (COBBEN, 1958).

Het schadebeeld aan knolselderij bestaat uit kleine necrotische vlekjes aan de bladeren en een stilstand in de groei van de hartblaadjes. Later kunnen de aldus beschadigde planten hartrot ontwikkelen. Ter bestrijding werd hier met succes DDT toegepast.

In een boerderij te Reusel (N.B.) werd last ondervonden van de wants *Lycocoris campestris* F. De bewoners hadden reeds gedurende lange tijd hinder van de talrijk in het huis voorkomende wantsen. Hoewel daarover niet werd geklaagd, schijnt het, dat deze wants de mens gevoelig kan steken. SOUTHWOOD & LESTON (1959) delen mede dat de wants bloed zuigt van warmbloedige dieren. Bij de mens veroorzaakt dit kleine rode vlekjes. De normale vindplaatsen van deze wants zijn afvalhopen, vogelnesten, kippenhokken, stallen en opslagplaatsen. De soort leeft daar predatorisch van andere insecten.

THYSANOPTERA

Op een *Peperomia* spec. in een warme kas te Aalsmeer werd de thrips *Anaphothrips orchidii* Moul. aangetroffen. FRANSSSEN & MANTEL (1962) vermelden, dat zich 6 exemplaren van deze soort in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden bevinden, door SCHOEVEERS (P.D.) in 1921 verzameld op *Amaranthus* te Wageningen.

Summary

Notes on various insects which caused damage in the Netherlands during the year 1962.

Literatuur

- BALACHOWSKY, A. S., 1953, Les Cochenilles de France, d'Europe, du Nord le l'Afrique et du Bassin Méditerranéen 7 : 115. Herman & Cie, Editeurs, Paris.
- CARON, J. R., 1951, *Bembecia hylaeiformis* Lasp., *Ent. Ber.* 13 : 224.
- COBBEN, R. H., 1958, Biotaxonomische Einzelheiten über Niederländische Wanzen (Hemiptera Heteroptera), *Tijdschr. Ent.* 101 : 1.
- ELTON, E. T. G., 1950, *Dendroctonus micans* Kugel., a pest of Sitka spruce in the Netherlands. *Proc. 8th Int. Congr. of Ent.*, Stockholm : 759—811.
- FRANSSSEN, C. J. H. & W. P. MANTEL, 1962, Lijst van in Nederland aangetroffen Thysanoptera met beknopte aantekeningen over hun levenswijze en hun betekenis voor onze cultuurgewassen. *Tijdschr. Ent.* 105 : 97—133.
- LEMPKE, B. J., 1938, Catalogus der Ned. Macrolepidoptera, *Tijdschr. Ent.* 81 : 300.
- , 1961, 8ste suppl., *Tijdschr. Ent.* 104 : 175.
- POL, P. H. VAN DE, 1946, *Bembecia hylaeiformis* Lasp., een weinig voorkomende beschadiger van de framboos (*Rubus idaeus* L.). *Tijdschr. Plantenz.* 52 : 25—27 (met 1 plaat).
- REYNE, A., 1957, Ned. schildluizen. *Wetensch. Med. kon. ned. natb. Ver.* 22 : 25.
- ROSSEM, G. VAN, 1955, Verslag over het optreden van enige schadelijke insekten in het jaar 1954, *Ent. Ber.* 15 : 364.
- SOUTHWOOD, T. R. E. and D. LESTON, 1959, Land and water bugs of the British Isles : 184. Frederick Warne & Co. Ltd., London.

Goot, V. van der, Tweevleugelige Insekten-Diptera VII De Snavelvliegen (Rhagionidae), Viltvliegen (Therevidae), Mugvliegen (Cyrtidae) en Wolzwevers (Bombyliidae) van Nederland. Wetenschappelijke Mededeling no. 46 van de K.N.N.V., januari 1963.

In deze 19 pagina's tellende publicatie behandelt de schrijver op zijn bekende deskundige wijze de hierboven genoemde vliegenfamilies. Alle in ons land aangetroffen soorten zijn met de tabellen, die toegelicht worden door uitstekende figuren van de heer N. J. A. VISSER, te determineren.

Uit de vermelde vindplaatsen blijkt weer duidelijk, hoeveel faunistisch werk nog verricht moet worden vóór we werkelijk kunnen zeggen, dat we de verspreiding van de behandelde soorten in ons land inderdaad kennen. Slechts één enkele vondst, of geen enkele na 1900, komt men meermalen tegen. Voor amateurs, die in de regel de voornaamste leveranciers van faunistische gegevens zijn, is dan ook nog werk genoeg aan de winkel.

Weer een voortreffelijke aanwinst van de bekende K.N.N.V.-serie, die ook voor onze leden slechts f 1,75 kost. Het bedrag storten op postrekening 13028 van het bureau van de K.N.N.V. te Hoogwoud Nh., waarna franco toezending volgt. — Lpk.

Het voorkomen van *Thera juniperata* L. (Lep., Geometridae). Gedurende alle jaren dat ik te Raalte woon, blijkt *juniperata* in het najaar een gewone verschijning op licht te zijn. Nu staat hier en daar in de tuinen uit het wild meegenomen *Juniperus communis*, maar hierop vond ik de vlinder nooit. Op 17.X.1962 en enige dagen daarna vloog *juniperata* plotseling zeer talrijk in de mist om de lantaarnpalen. De herkomst van de dieren was toen snel gevonden. Ze bleken afkomstig te zijn uit gemeentelijke plantsoentjes. Hier staat veel gekweekte *Juniperus sabina* aangeplant, naar mij de gemeente-tuinman, de heer M. WINTERMAN, meedeelde. Van deze heesters waren ze 's avonds laat bij tientallen af te halen. Maar na enkele dagen was de vlucht ook even abrupt afgelopen en ik heb ze, ondanks goed observeren, niet meer gezien. Wel bleven ze op geschikte avonden in enkele exemplaren op de lamp thuis verschijnen. De opmerking in de Catalogus over het voorkomen op gekweekt materiaal in de duinstreek geldt dus ook voor Raalte. Over de herkomst van het Raalter plantmateriaal is merkwaardigerwijs niets bekend.

G. J. FLINT, Roggestraat 1b, Raalte.